

Betänkandet - Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68)

Remiss från Kulturdepartementet
Remisstid 17 april 2024

Förslag till beslut

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.
Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.

Föredragande borgarråden Åsa Lindhagen

Sammanfattning av ärendet

Kulturdepartementet har remitterat betänkandet *Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset* (SOU 2023:68) för synpunkter till Stockholms stad.

Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset har haft i uppdrag att kartlägga och granska den assimileringspolitik som svenska staten och Svenska kyrkan bedrev mot tornedalingar, kväner och lantalaiset under 1800- och 1900-talen.

Sammantaget innehåller betänkandet över trettio olika förslag inom ett stort antal områden.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, förskolenämnden, kulturnämnden, utbildningsnämnden, äldrenämnden, kommunstyrelsens råd för agenda 2030 och Tornedalingar i Stockholm.

Kommunstyrelsen råd för agenda 2030 har meddelat att de avstår från att svara på remissen.

Förskoleförvaltningen, kulturförvaltningen och utbildningsförvaltningen har inkommit med kontorsyttranden.

Stadsledningskontoret välkomnar och ställer sig positiv till samtliga av de förslag som rör insatser för en fortsatt försoningsprocess. Förslagen bedöms kunna bidra till upprättelse för minoriteten och till ökat förtroende för det offentliga i stort.

Förskoleförvaltningen lyfter förskolans viktiga roll i revitaliseringen av meänkieli med förskolan Norrskenet som ett exempel på hur denna roll kan fyllas. Vikten av att förskollärare får möjlighet att själva utveckla sina kunskaper i språket betonas

Kulturförvaltningen instämmer i sin helhet till betänkandet. Förvaltningen anser att regeringen behöver säkerställa tydliga handlingsplaner/mål för ett vidare arbete för att betänkandet ska kunna ligga till grund för synliggörande av tornedalingar, kväner och lantalaisets språk och kultur.

Utbildningsförvaltningen är positiv till kommissionens förslag och lyfter särskilt att de välkomnar rekommendationen att Forum för levande historia får ett utökat uppdrag att synliggöra historiska övergrepp och kränkningar av minoriteten.

Äldrenämnden anser att det är av stor betydelse att den berörda minoritetens historia kartlagts i syfte att nå försoning. Vidare framhålls att konkreta åtgärder som förstärker äldres rättigheter enligt minoritetslagen behöver prioriteras.

Tornedalingar i Stockholm anser att kommissionens betänkande är ett mycket viktigt och upplysande dokument om en mörk historia i Tornedalen. Förhoppningen är att betänkandet kommer att stärka kommande generationer.

Föredragande borgarrådets synpunkter

Jag välkomnar det arbete som gjorts av sannings- och försoningskommissionen för granskning av kränkningar och övergrepp mot tornedalingar, kväner och lantalaiset. Den assimileringspolitik som bedrevs av staten och kyrkan på 1800- och 1900-talet har berövat flera generationer av tornedalingar, kväner och lantalaiset sitt eget språk och kultur. Resultatet av kommissionens arbete är av stor vikt för minoriteterna och för hela Sverige. I en fortsatt försoningsprocess behöver staten erkänna de kränkningar som begåtts och initiera en dialog om förutsättningar och former för en offentlig ursäkt tillsammans med minoriteten. Majoritetssamhället i allmänhet och kyrkan och staten i synnerhet bär ett ansvar att ta till sig av det som kommit fram och ta med sig de förslag som kommission har föreslagit. Tillsammans behöver vi nu staka ut en ny väg framåt för att revitalisera språk och kultur för tornedalingar, kväner och lantalaiset samtidigt som vi aldrig ska glömma det förtryck som flera generationer har fått utstå.

Regeringen har nu ett viktigt ansvar för att ta kommissionens förslag vidare för att möjliggöra handlingskraft i arbetet framåt. En viktig del i det arbetet är att se till att det finns tydliga handlingsplaner för arbetet på olika nivåer i samhället, även ur ett långsiktigt perspektiv samt att säkerställa att det finns tillräckliga resurser. Jag vill också i det fortsatta arbetet särskilt lyfta fram att regeringen i nära samråd med minoriteten bör tillsätta en utredning i syfte att utreda minoritetens status som urfolk.

Kommuner har också en viktig roll att fylla, inte minst de som är förvaltningskommuner för meänkieli så som Stockholms stad är. Staden jobbar på flera olika sätt för att revitalisera språk och kultur. Ett exempel är att vi nyligen har startat en förskola med inriktning mot meänkieli och samiska med både ordinarie- och öppen förskoleverksamhet. Men det finns också mycket kvar att göra.

Sannings- och försoningskommissionens betänkande och förslag är en viktig milstolpe i arbetet för att revitalisera språk och kultur för tornedalingar, kväner och lantalaiset. Nu vilar ett ansvar på offentliga aktörer att tillsammans åstadkomma ett långsiktigt arbete för försoning och främjande av språk och kultur. Det som skedde mot tornedalingar, kväner och lantalaiset under 1800- och 1900-talet var en kränkning som aldrig kan rättfärdigas och som inte får ske igen.

Stockholm den 10 april 2024

Åsa Lindhagen

Bilaga

1. Betänkandet – Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68), dnr KS 2024/100-1.1
2. Bilaga till betänkandet – Intervjuberättelser (SOU 2023:68) , dnr KS 2024/100-1.2
3. Bilaga till betänkandet – Forskarrapporter (SOU 2023:68) , dnr KS 2024/100-1.3

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Ärendet

Kulturdepartementet har skickat betänkandet *Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset* (SOU 2023:68) på remiss till Stockholms stad.

Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset har haft i uppdrag att kartlägga och granska den assimileringspolitik som svenska staten och Svenska kyrkan bedrev mot tornedalingar, kväner och lantalaiset under 1800- och 1900-talen.

Kommissionen har lämnat ett slutbetänkande där de föreslår att regeringen bör ta på sig ansvaret för en fortsatt sammanhållen försoningsprocess. Kommissionen lämnar därtill förslag till ytterligare insatser som anses kunna bidra till upprättelse och främja försoning utifrån ett antal övergripande mål.

Sammantaget innehåller betänkandet över trettio olika förslag inom ett stort antal områden.

Remissammanställningen

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, förskolenämnden, kulturnämnden, utbildningsnämnden, äldrenämnden, kommunstyrelsens råd för agenda 2030 och Tornedalingar i Stockholm.

Kommunstyrelsen råd för agenda 2030 har meddelat att de avstår från att svara på remissen.

Förskoleförvaltningen, kulturförvaltningen och utbildningsförvaltningen har inkommit med kontorsyttranden.

Innehållsförteckning

Stadsledningskontoret.....	4
Förskoleförvaltningen.....	6
Kulturförvaltningen.....	7
Utbildningsförvaltningen.....	8
Äldrenämnden.....	9
Tornedalingar i Stockholm.....	9

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 13 mars 2024 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms stad ingår i förvaltningsområde för finska, meänkieli och samiska. Kommissionens slutsatser och förslag ligger väl i linje med Stockholms stads mål om att Stockholm ska vara en öppen, jämställd och demokratisk stad. En viktig prioritering i detta arbete är bland annat att de nationella minoriteternas rättigheter ska stärkas. Stockholms stad ska även främja invånarnas och civilsamhällets delaktighet och inflytande och på så sätt stärka demokratiarbetet.

Förslag avseende en fortsatt försoningsprocess

Stadsledningskontoret välkomnar och ställer sig positiv till samtliga av de förslag som rör insatser för en fortsatt försoningsprocess. En sådan fortsatt process inkluderar att staten bör erkänna de kränkningar som begåtts, initiera en dialog om förutsättningarna och formerna för en offentlig ursäkt samt tillsammans med minoriteten utarbeta en handlingsplan med fokus på den fortsatta försoningsprocessen. Förslagen bedöms kunna bidra till upprättelse för minoriteten och till ökad förtroende för det offentliga i stort, vilket är en viktig förutsättning för det fortsatta arbetet med att säkerställa minoritetens rättigheter lokalt i Stockholms stad.

I sammanhanget bör det särskilt noteras att många av de som blivit utsatta för assimileringpolitiken och dess konsekvenser idag har hunnit bli äldre. Stadsledningskontoret delar därför utredarens bedömning om att föreslagna insatser i denna del behöver initieras skyndsamt. De bör också fortsättningsvis genomföras i nära dialog med minoriteten.

Förslag av övergripande människorättslig karaktär

Stadsledningskontoret tillstyrker, med utgångspunkt i stadens prioriteringar, de av utredningens förslag som syftar till att förverkliga eller utöka de nationella minoriteternas rättigheter med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Det handlar om att regeringen bör erkänna kväner och lantalaiset som en del av den nationella minoriteten tornedalingar; utreda frågan om språk som en grund för diskriminering i diskrimineringslagen samt i nära samråd med minoriteten tillsätta en utredning i syfte att utreda minoritetens status som urfolk.

Stadsledningskontoret har i sitt remissvar avseende betänkandet Nästa steg? Del 2. Förslag för en stärkt minoritetspolitik tidigare ställt sig positiv till att utöka Sveriges folkrättsliga åtaganden i förhållande till språkstadgan i den del som rör förskola samt grund- och gymnasieskolan. Stadsledningskontoret ställer sig även positiv till att ytterligare utvidga Sveriges åtaganden i förhållande till språkstadgan även i andra delar. I den mån ytterligare åtaganden träffar kommunal verksamhet bör kommunerna få ekonomisk kompensation för detta.

Vad gäller förverkligandet av förslagen i betänkandet Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering har stadsledningskontoret i huvudsak redan tillstyrkt dessa och hänvisar därför till det tidigare remissvaret.

Förslag som särskilt rör kommunal verksamhet

Integrerad undervisning på meänkieli i kommuner i förvaltningsområde

Stadsledningskontoret instämmer i utredningens förslag om att ge Skolverket i uppdrag att införa flerårig försöksverksamhet med integrerad undervisning på meänkieli i förvaltningskommuner.

Stadsledningskontoret förordar, likt utredningen, att uppdraget bör genomföras i dialog med minoriteten. Stadsledningskontoret instämmer även i att undervisning i meänkieli skulle kunna vara av särskilt stor betydelse i familjer där den språkliga kedjan mellan generationer brutits. Enligt förslaget bör riktade stadsbidrag utgå till kommuner som ansluter sig till försöksverksamheten, med utgångspunkt i en liknande modell som i dag erbjuds kommuner i form av integrerad samiska.

Stadsledningskontoret vill i sammanhanget understryka vikten av att förslaget har en långsiktig ambition och att statsbidraget svarar mot de faktiska kostnader som kan komma att uppstå i kommunerna. Lärare och pedagogers möjlighet att själva utveckla sina kunskaper i språket bör särskilt beaktas vid utformandet av försöksverksamheten.

Utökat uppdrag till Forum för levande historia

Stadsledningskontoret välkomnar förslaget att ge Forum för levande historia ett utökat uppdrag att synliggöra historiska övergrepp och kränkningar av minoriteten, inklusive att ta fram pedagogiskt stödmaterial för skolor.

Stadsledningskontoret föreslår att remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

Förskoleförvaltningen

Förskoleförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 5 mars 2024 har i huvudsak följande lydelse.

Förskoleförvaltningen har tagit del av Sannings- och försoningskommissionens betänkande och nedan följer synpunkter som rör förskole- och utbildningsfrågor.

Assimileringspolitiken har lett till att meänkieli inte förs vidare mellan generationer. Förskolan har därför en viktig roll i revitaliseringen av språket. Stockholms stad är förvaltningsområde för finska, meänkieli och samiska. I det uppdraget ingår att erbjuda utbildning helt eller delvis på finska, meänkieli och samiska.

Bevarandet av meänkieli lyfts av många av intervjupersonerna som det allra viktigaste i försoningsprocessen. På förskolan Norrskenet får barn med rötter eller koppling till samiska eller meänkieli möjlighet att utveckla och bevara sitt nationella minoritetsspråk, sin kultur och sin kulturella identitet. Förskolepersonalen arbetar tillsammans med barnen för en revitalisering av språken. De arbetar med den kultur och historia som språken bär med sig och har som mål att barnen på Norrskenet blir bärare av kulturella värden kring dessa språk.

Förvaltningen vill betona att en förutsättning för att bedriva utbildning och undervisning helt eller till väsentlig del på meänkieli är att förskollärare får möjlighet att själva utveckla sina kunskaper i språket.

Kulturförvaltningen

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 8 mars 2024 har i huvudsak följande lydelse.

Kulturförvaltningen instämmer i sin helhet till betänkandet. Många tornedalingar, kväner och lantalaiset bor eller verkar i Stockholm som också är förvaltningskommun för meänkieli. Kulturförvaltningen består av verksamheter som har möjlighet att arbeta med både synliggörande och stärkande av språk och kultur.

Kulturförvaltningen har därför som del i Stockholms stad en viktig roll i genomförandet av betänkandets förslag. I förordet till betänkandet skriver Elisabeth Fura att ”erfarenheterna från det gamla, mångkulturella och flerspråkiga Sverige formas till vägmärken för det moderna, framtida Sverige”, som en önskad slutpunkt på arbetet med försoning och erkännande. Kulturförvaltningen kan, tillsammans med stadens övriga verksamheter, vara en kunskapshöjande arena på väg mot infriande av denna önskan.

Behov av kunskapshöjande insatser

Förvaltningen ser en risk med att bristande kunskap om tornedalingar, kväner och lantalaiset försvårar arbetet med synliggörande och erkännande. För att betänkandet ska få den effekt som önskas behöver därför kunskapsnivån om tornedalingar, kväner och lantalaiset höjas, både inom offentlig verksamhet och inom majoritetssamhället i stort. Information och kunskapshöjning är en viktig del i stadens arbete, i enlighet med existerande riktlinjer för stadens arbete med nationella minoriteters rättigheter. Stadsmuseet i Stockholm har nyligen genomfört projekt som har syftat till att öka kunskapen om de nationella minoriteterna i Stockholm. Dessa har bidragit till höjd kunskapsnivå hos medarbetare och en möjlighet till ökad medvetenhet och kunskap hos allmänheten. De nationella minoriteterna är, enligt bibliotekslagen, en prioriterad målgrupp för alla stadens bibliotek. Stockholms stadsbibliotek har arbetat stärkande genom en internutbildning för personal. Internutbildningar har visat sig fungera väl och de kan i sin tur gynna kunskapsspridning till en bred allmänhet.

Kulturförvaltningen ser positivt på betänkandets förslag om kunskapshöjande insatser på olika nivåer i samhället, då det annars finns en risk att arbetet för att synliggöra minoriteten nedprioriteras.

Kontinuitet och kompetens

Kulturförvaltningen konstaterar att offentliga aktörers arbete för de nationella minoriteternas rättigheter ofta bygger på engagerade medarbetare med endast liten del av arbetstiden förlagd till synliggörande och stärkande av nationella minoriteters språk och kultur. Arbetet bedrivs även ofta i projektform som kortare, tidsbegränsade

insatser. Dessa har sitt värde och är ibland en passande form, men när kontinuiteten brister blir det svårare att ta arbetet med synliggörande, erkännande och språkrevitalisering framåt.

Minoriteten blir främst delaktig i form av tillfälliga insatser. Avgörande aspekter för att säkra att arbetet för de nationella minoriteternas rättigheter generellt, och betänkandets förslag mer specifikt, får effekt, är därför personal med språk- och kulturkompetens hos de aktörer som ansvarar för genomförandet av betänkandets förslag.

För att betänkandet ska kunna ligga till grund för ett fortsatt arbete med synliggörande och stärkande av tornedalingar, kväner och lantalaisets språk och kultur behöver regeringen se till att det finns tydliga handlingsplaner/mål för arbetet på olika nivåer i samhället där, tillräckliga resurser, långsiktighet och rätt kompetens, är ledord.

Samordnad insats

Avslutningsvis är en samordnad insats, där kunskapshöjande åtgärder hänger samman med ökad kontinuitet och anställda med rätt kompetens, en bra förutsättning för att bejaka betänkandet. På sikt skulle betänkandets förslag då kunna leda till att tornedalingar, kväner och lantalaiset och meänkieli kan synliggöras och stärkas. Betänkandet är viktigt inte minst som kunskapsmaterial. Det kan exempelvis med fördel användas som utgångspunkt för vandringsutställningar, uppläsningar, iscensättningar och för pedagogiska ändamål.

Utbildningsförvaltningen

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 6 mars 2024 har i huvudsak följande lydelse.

Utbildningsförvaltningen ställer sig positiv till kommissionens förslag.

Stockholms stad ingår sedan flera år i ett förvaltningsområde för finska, meänkieli och samiska. Det medför utökade rättigheter för minoriteterna, bland annat rätten till förskola där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på finska, meänkieli eller samiska. Utbildningsnämnden har ett övergripande ansvar för att alla elever ska få kunskap om de nationella minoriteterna i enlighet med aktuella lagar. I arbetet ingår att kompetensutveckla och ge stöd till skolorna samt att säkerställa att elever som tillhör någon av de nationella minoriteterna får tillgång till modersmålsundervisning enligt gällande lagstiftning. Det systematiska arbetet mot diskriminering och alla former av rasism, barnrättsperspektivet i beslutsfattande samt jämställdhet är ett ständigt pågående värdegrundsarbete på samtliga skolor.

Förvaltningen välkomnar rekommendationen att "Forum för levande historia" får ett utökat uppdrag att synliggöra historiska övergrepp och kränkningar av minoriteten. Vidare anser förvaltningen att detta kan komma att underlätta och bidra till ett

välkommet pedagogiskt stöd för skolorna att sprida kunskap om tornedalingarna, kvänerna och lantalaiset, såväl ur ett barnrätts- som ett demokratiperspektiv.

Äldrenämnden

Äldrenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 19 mars 2024 följande.

Äldrenämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Äldreförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 9 februari 2024 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att det är av stor betydelse att den berörda minoritetens historia har kartlagts i syfte att nå försoning. Det är viktigt att människor som historiskt har utsatts för kränkningar och övergrepp själva fått komma till tals och berätta om sina upplevelser medan de fortfarande kan. Förvaltningen håller med om att för en reell försoning och upprättelse behövs flera åtgärder. Även om en offentlig ursäkt är symbolisk och aldrig kan utplåna de enskildas smärtsamma minnen är det ändå ett sätt att erkänna kränkningarna och synliggöra minoriteten. Många av dem som utsattes för kränkningar som barn är årsrika idag och har rätt till upprättelse under sin livstid.

Vidare bedömer förvaltningen att konkreta åtgärder som förstärker de äldres rättigheter enligt minoritetslagen behöver prioriteras, exempelvis rätten till äldreomsorg på meänkieli och rätten till att bevara den tornedalska kulturen. För att det ska vara möjligt behövs utbildad äldreomsorgspersonal som även behärskar meänkieli och känner till den berörda kulturen, vilket kan vara en utmaning idag. Det behövs en nationell strategi om hur kompetenshöjning i nationella minoriteters språk och kultur kan erbjudas exempelvis i samband med vård- och omsorgsutbildningar.

Tornedalingar i Stockholm

Tornedalingars i Stockholms yttrande daterat den 28 mars 2024 har i huvudsak följande lydelse.

Tornedalingar i Stockholm anser att Sanning-och försoningskommissionens betänkande SOU 2023:68 är ett mycket viktigt och upplysande dokument om en mörk historia i Tornedalen. Betänkandet är ett dokument som belyser en historia som är viktig att ta med in i framtiden så att tornedalingar trots den mörka historia kan gå vidare och även förstå varför förtrycket av språket påverkat den äldre generationen. Förhoppningen är att betänkandet kommer att stärka kommande generationer om hur viktig Tornedalens historia är och med stolthet påverka språket och kulturarvet in i en ljusare framtid för framförallt meänkieli.